

دانشگاه سمنان

فرهنگ واژگان پزشکی کتاب القانون في الطب

(عربی به فارسی)

تدوین، گردآوری و ترجمه: (به ترتیب حروف الفبا)

دکتر احسان اسمعیلی طاهری (عضو هیأت علمی دانشگاه کاشان)

دکتر بهنوش اصغری (عضو هیأت علمی دانشگاه سمنان)

بشیره تیزویر (فارغ التحصیل کارشناسی ارشد دانشگاه سمنان)

علیرضا خورسندی (دانشجوی دکتری دانشگاه سمنان)

سعید زمانی (فارغ التحصیل کارشناسی ارشد دانشگاه سمنان)

دکتر علی ضیغمی (عضو هیأت علمی دانشگاه سمنان)

دکتر حبیب کشاورز (عضو هیأت علمی دانشگاه سمنان)

عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ واژگان پزشکی کتاب القانون فی الطب (عربی به فارسی) / تدوین و گردآوری و ترجمه (به ترتیب حروف الفبا) احسان اسمعیلی طاهری... [و دیگران].
مشخصات نشر	سمنان: دانشگاه سمنان، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۵۶ص.
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	تدوین و گردآوری و ترجمه (به ترتیب حروف الفبا) احسان اسمعیلی طاهری، بهنوش اصغری، بشیره تیزویر، علیرضا خورسندی، سعید زمانی، علی ضیغمی، حبیب کشاورز.
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۵۵] - ۲۵۶.
موضوع	ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ ق. القانون فی الطب -- واژه‌نامه‌ها
موضوع	پزشکی سنتی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ -- واژه‌نامه‌ها Traditional medicine -- Early works to 20th century -- Dictionaries پزشکی اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ -- واژه‌نامه‌ها Medicine, Islamic -- Early works to 20th century -- Dictionaries*
شناسه افزوده	اسمعیلی طاهری، احسان، ۱۳۴۸ - شناسه افزوده: دانشگاه سمنان. انتشارات
رده بندی کنگره	۱۳۵ R رده بندی دیویی: ۶۱۰/۳ شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۲۰۸۲۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا	

فرهنگ واژگان پزشکی کتاب القانون فی الطب (عربی به فارسی)

تدوین، گردآوری و ترجمه: دکتر احسان اسمعیلی طاهری، دکتر بهنوش اصغری، بشیره تیزویر، علیرضا خورسندی، سعید زمانی، دکتر علی ضیغمی، دکتر حبیب کشاورز.
ناشر: انتشارات دانشگاه سمنان

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۴۰۰

طرح جلد: وحید شجاعی

صفحه‌آرا: سمیه حسنی

تعداد: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰/۰۰۰ ریال

ISBN: 978-622-7237-40-5

9

786227

237405

شابک:

حق چاپ محفوظ و متعلق به انتشارات دانشگاه سمنان می باشد.

مراکز پخش: سمنان: روبروی پارک سوکان - پردیس شماره ۱ - انتشارات دانشگاه سمنان

تلفن: ۰۲۳۳۱۵۳۲۲۷۰ وب سایت: www.press.semnan.ac.ir

تهران: میدان انقلاب - ابتدای خیابان ۱۲ فروردین - پلاک ۹ - تلفن: ۰۲۱۶۶۹۶۶۱۱۴-۱۵

انتشارات سیمای دانش

فهرست

مقدمه.....	۵
آ / أ.....	۱۷
ب.....	۵۳
ت.....	۶۶
ث.....	۷۹
ج.....	۸۱
ح.....	۸۹
خ.....	۱۰۰
د.....	۱۰۷
ذ.....	۱۱۶
ر.....	۱۱۸
ز.....	۱۲۶
س.....	۱۳۱
ش.....	۱۴۱
ص.....	۱۵۰
ض.....	۱۵۶
ط.....	۱۵۹
ظ.....	۱۶۴

۱۶۵	ع
۱۸۱	غ
۱۸۵	ف
۱۹۱	ق
۲۰۲	ک
۲۰۸	ل
۲۱۴	م
۲۳۷	ن
۲۴۵	و
۲۵۰	هـ
۲۵۳	ی
۲۵۵	منابع

مقدمه

۱. معرفی کتاب قانون ابن سینا

از آنجا که ابن سینا یکی از بزرگ‌ترین دانشمندان و پزشکان جهان بوده است و مطالب زیادی درباره زندگی این دانشمند بزرگ منتشر شده است، ضرورتی برای بررسی مفصل زندگی ابن سینا در این کتاب وجود ندارد. در مورد زندگی نامه ابن سینا به همین مقدار کفایت می‌کنیم که وی «ابوعلی‌حسین بن عبدالله بن سینا، معروف به شیخ الرئیس و ابن سینا است که در سال ۳۷۰ ق در حوالی بخارا به دنیا آمد. در سال ۳۷۵ خانواده او به بخارا عزیمت کردند و او در آنجا به کسب دانش پرداخت. وی در حدود بیست سالگی نوح بن منصور سامانی از امرای آل سامان را از بیماری نجات داد و نزد وی ارج و قرب بسیاری پیدا کرد و از همنشینان او شد. سپس به گرگانج رفت و به حضور علی بن مأمون بن حمد خوارزمشاه رسید و سپس به گرگان و بعد به ری و از آنجا به همدان عزیمت نمود و چندین سال در آنجا زندگی کرد. در این شهر مدتی به زندان افتاد و بعد از خروج از زندان به اصفهان سفر کرد و چند سال را نیز در این شهر گذراند و در سال ۴۲۷ به همراه علاء الدوله کاکویه به همدان بازگشت و در سال ۴۲۸ در همین شهر وفات یافت. (ولایتی، ۱۳۹۷: ۹-۱۰)

کتاب شاهکار ابن سینا، «القانون فی الطب» در زمره مهم‌ترین کتاب‌های پزشکی در سراسر جهان به شمار می‌رود. ارزش این کتاب بلافاصله بعد از انتشار شناخته شد و بسیاری از متون پزشکی دوره اسلامی تحت تأثیر این کتاب قرار گرفتند. (ظل‌الرحمان، ۱۳۹۷: ۵۳) قانون بر اساس ترکیبی از تجربه شخصی ابن سینا در پزشکی اسلامی، نوشته‌های جالینوس، سوشروتا و چاراکا و نیز پزشکی کهن ایرانی پدید آمده است (آرویده کامبر، ۱۳۹۷: ۴۶)

اهمیت کتاب «القانون فی الطب» ابن سینا در جهان پزشکی از جامعیت و هدفمندی و ساختار منظم آن سرچشمه می‌گیرد، و می‌توان گفت حتی در اروپا نیز تا آن زمان کتابی این چنین منظم و روشمند که آثار ارسطو و جالینوس را به هم پیوند دهد وجود نداشت. (ولایتی، ۱۳۹۷: ۱۱) این کتاب نه تنها در ایران و جهان اسلام، بلکه در اروپا نیز مورد توجه قرار گرفته و در کنار چاپ‌ها و ترجمه‌های متعدد اروپایی آن، دست نویس‌های بسیاری از آن در اروپا نگهداری می‌شود؛ به گونه‌ای که کمتر کتابخانه با سابقه و مهم در اروپا می‌توان نام برد که دست کم یک دست نویس از متن عربی این کتاب در آن وجود نداشته باشد. (آرویده کامبرا، ۱۳۹۷: ۴۵)

ابن سینا در این کتاب موارد و مسائل نظری پزشکی را ارسطویی توضیح داده است اما دستورات و دانسته‌های پزشکی را از جالینوس اخذ کرده و آن‌ها را در کنار هم قرار داده است. ابن سینا علاوه بر مهارت در پزشکی، در فلسفه نیز توانا بوده است. وی پزشکان را از پرداختن به مسائل نظری صرف منع می‌کند تا عنصر فلسفه، بر آراء پزشکی آنان غلبه نکند. وی بحث مفصلی در مورد نگاه فلسفی و تفاوت آن با نگاه پزشکی دارد و مسائل پزشکی را از مسائل فلسفی جدا می‌کند. (ولایتی، ۱۳۹۷: ۱۱-۱۲)

۲. ساختار کتاب قانون:

قانون مشتمل بر پنج جلد و روی هم رفته در حجمی نزدیک به یک میلیون کلمه نوشته شده است. نظامی عروضی می‌گوید اگر بقراط و جالینوس زنده می‌شدند لازم بود جلوی این کتاب کرنش کنند. (ظل‌الرحمان، ۱۳۹۷: ۵۳)

ابن سینا نگارش این کتاب را در خانه شخصی به نام ابو محمد شیرازی در جرجان آغاز کرد، بخشی دیگر را در ری و بخشی را نیز در همدان نوشت و در نهایت کتاب را در شهر همدان به پایان رساند. (مهدوی، ۱۳۹۷: ۱۸۹) به نوشته صفدی قانون در ری به اتمام رسیده است. اما با توجه به اقامت نسبتاً کوتاه شیخ در ری، این موضوع صحیح به نظر نمی‌رسد و چنانچه سیر تاریخی زندگی و مسائرت‌های او را مرور کنیم، در می‌یابیم که دوره بلند زندگی او در همدان و آرامشی که در این شهر داشته، به او اجازه تکمیل چنین اثر بزرگی را داده است. (ولایتی، ۱۳۹۷: ۱۰) این کتاب علاوه بر این که منبع درسی

شاگردان ابن سینا بوده است، در دانشکده‌های پزشکی اروپا از جمله سالرنو (ایتالیا)، لوون (بلژیک)، مونپلیه (فرانسه) و آلمان تدریس می‌شده است. (ظل‌الرحمان، ۱۳۹۷: ۵۳)

ساختار تفصیلی کتاب قانون، توسط یحیی مهدوی در سال ۱۹۵۴ در کتاب فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا ارائه شده است. همچنین عبدالحسین اسماعیل نسب در سال ۱۳۸۹ ش در مجله پیام بهارستان، گزارشی تفصیلی‌تر از ساختار این کتاب به دست داده است که در شناسایی آن بسیار کارآمد است. (صالحی، ۱۳۹۷: ۱۷)

قانون ابن سینا در پنج مجلد، تحت عنوان پنج کتاب می‌باشد که موضوعات هر کدام به قرار زیر است:

کتاب اول: کلیات امور طبیعی، کالبدشناسی، بهداشت، ماهیت بیماری‌ها و علم تشخیص آنها و اصول کلی درمان بیماری‌ها و علم تشخیص آنها

کتاب دوم: کلیات دانش داروشناسی و وصف مفردات دارویی. در این کتاب ۷۱۹ داروی گیاهی، جانوری و معدنی بیان شده است.

کتاب سوم: بخش مربوط به درمان بیماری‌هاست و حاوی گزارشی در خصوص بیماری‌های مختلف بدن انسان بر اساس اعضای بدن از عضو سر تا پا می‌باشد.

کتاب چهارم: این بخش مربوط به تب‌ها، ورم‌ها، زخم‌ها، زهرها و پادزهرها و پوست و مو است.

کتاب پنجم: این جلد تحت عنوان «کتاب قرابادین» است: به معنای داروهای مرکب که در آن ۷۵۰ داروی مرکب شرح داده شده است. (ظل‌الرحمان، ۱۳۹۷: ۵۳)

۳. نسخه‌های خطی کتاب قانون:

همانطور که قبلاً گفتیم کتاب قانون یکی از مهم‌ترین منابع پزشکی در جهان به شمار می‌رود. این کتاب بلافاصله بعد از تألیف شهرت فراوانی یافت، بنابراین نسخه‌های خطی زیادی از این کتاب در جهان تهیه شد. به عنوان مثال در مقاله محمد علی صالحی در مجله طب سنتی در سال ۱۳۹۷ تعداد ۴۷۵ نسخه خطی قانون ابن سینا فهرست شده است.